

Kroz granje ... mjesec

Mato Jerinić

Noć zimska, olovna, hladna ratom ubijena, nije se čudila. Ona je na sve spremna, na sve naučna. Sve je tugom žalila i mrtve ljude i mrtvu djecu i mrtve konje ... Noć hladna ratom ubijena.

U njenom okrilju šestero žuljevitih ruku, dlakavih, jadnih, mršavih baci posljednju zemlju. Stegnu lopate i skide kape ... znoj se lagaño probi kroz brade. Usta svaka za sebe izgovore nešto, što im se učini veliko i svečano. Suze ovlažiše umorne oči ... I noć proplaka tugom čovjeka ... Noć hladna, ratom ubijena.

Kape se opet namjestiše na glave, pogledi se sastaviše i seljaci se uputiše u selo ... Kroz granje javljao se mjesec.

* * *

Sunce je visoko skočilo i grije kao rijetko kad zimi. Nebo stakleno. Bez oblaka, ako koji naiđe za čas nestane za trnovičkim brdima ... Brda umorna od rata teško stenju i kao da ne vjeruju suncu, lijepo protežu svoje ogromne udove ... Ptice se probudile, iskaču iz smrkova, cvrkuću, lete, trče i nestaju očima ... male ptice.

Iz daljine čuje se lavež pasa, vika žena, muk govoda i zvona ovnova predvodnika ... To se Trnovica kao ispaćeni robijaš, kad ga obuku i obriju, prenula i živahnula na suncu ...

Poslije teškog okršaja s ustašama u Drijenu, mali Pelješki odred, kao bjelouška mili po teško prohodnim brdima. Njih 18 živahnulo. (jedan je ostao zadržavajući vatrom ustaše). Milo im sunce. Ne propuštaju ni jedne zrake. Sve se nekako razmjestili i čovjeku se čini da sunce grije samo Pelješki odred.

Ide odred polako ... ljudi umorni ... Glad i žeđ ... i životi. Osamnaest života, probija se kroz krš i smrčinu. Netko nešto mrmlja kršu, netko psuje draču, a netko ide i šuti, misli o borbi ... Oni zadnji pjevuše neku veselu pjesmu ... pjesmu partizansku.

Komesar Baldo, čovjek srednje visine, crnih očiju i kose, ide uporedno sa Marijom i šuti. Marija snažna djevojka, velikih plavih očiju gleda čas Balda i čas brda ... Marija Skojevka.

A pjesma jaka kao život, moćna kao bujica, snažna kao borba, prenese se na sve ... Pjeva i Baldo i Marija ... pjeva Pelješki odred ... primiće se Trnovici.

Pred selom dunu lagan vjetar. U nozdrve boraca doneše miris paljevine, suhog i mokrog gnoja, sijena i ognjišta.

Nečije crno pseto iziđe pred odred, zalaja dva puta, nakostriješi se i uteče ... mršavo pseto.

U odredu nastaje smijeh ... Pseto posjeti borce na nedavni sukob s Talijanima. I smijeh vedar i zdrav nije prestajao, ni kad je odred ušao u selo ... Smijeh osamnaest života.

Pade komanda za odmor. Borci se povaljaše na suncu, gledajući na razne strane ... seljaci malo pomalo opkoliše odred, Mariju, Balda ... borce.

Staro i mlado, cijela Trnovica izašla. Seljake zanima sve, o Švabi, o Rusima, o ratu. Baldo objašnjava, odgovara na pitanja. Govori o partizanima, Revoluciji ... Trnovičani upadaju sa novim pitanjima i Baldo još ne svrši prvo, odgovara na druga. Mariju opkolila grupa ljudi i ona im nešto priča, podbočila se o bombe i svojim velikim plavim očima toplo miluje radoznale seljake.

Seljaci puše, partizani sjede na suncu. Žene između sebe nešto šapuću. Poneka podveže opanak, zagleda se u partizane i brzo se uspravi. Djeca gledaju u puške, pipaju ih i čude im se.

Djevojke gledaju u borce. Pomalo začuđeno u partizanke ... Skupilo se dosta djevojaka. Lijepe seljanke, oči im živahne, vesele, ruke žuljave, vratovi bijeli, platenice velike ... Tijelo sakrila roba, u grudima stegla jačerna i reklo bi ... sad će prsnut.

I mladići borci ugrijani suncem lijeno zatvaraju oči. Ugodna toplina kao majčina ruka razlijeva se čelom i obrazima. U mislima naviru uspomene, nižu se kao okršaji, lebde topline dalekih ognjišta, trepere mirisi napuštenih njiva, njišu se tople ruke rodni majki.

Rat uništava sve. I ognjišta i njive, oduzima radosti, razara domove i nanosi duboke bolove ... Rat, toplo sunce, sinovi borci ... i majke daleke ... partizanske.

Oči se opet otvaraju, šire kao zora kad se na brdima širi. I mladići gledaju u djevojke, djevojke gledaju u mladiće ... Poče pjesma. Bilećanka, tiha i tužna. Pjeva cijeli odred. Vodi stari Martin. Pjeva komesar Baldo i Skojevka Marija.

Za borcima pjevaju i djevojke. Uхватила se u krug, stegnula oko pasa i ljuljajući pjevaju: »Lole moja« ...

Pjeva mladost, gleda starost i proklinje švabu: »Usta mu se ohladila, dabogda« ...

* * *

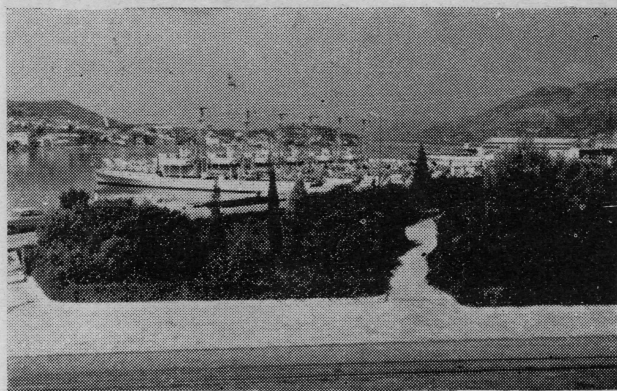
Bili su to oni trenuci, kad čovjek ništa određeno ne vidi i ništa određeno ne osjeća. Takve trenutke čovjek rijetko ima. Jakov ih dosad nije poznao ... a metci su žviždali oko glave, ruku i nogu ... Ustaše su nadirale. Bilo ih je mnogo. »Još ih treba zadržati, nek odred što dalje odmakne« — mislio je ...

I jurnuo je čas tamo preko kamena, čas preko smrka. Spotakao bi se ... i pao. Cipela bi zapela za smrčinu, ili bi drača zahvatila šinjel, ali se odmah dizao. I pucao ...

I kad se život bori za život, onda naviru uspomene ... Naviru kao bujica ... niču kao trava ... rastu kao život.

U buri metaka sjetio se majke, svog Cavtata i Anke. Sjetio se trenutka iz djetinjstva, koji mu se duboko usjekao u pamet i koji nikad ne će zaboraviti ...

Sjedali su za stolom on i majka (oca se ne sjeća). Pili kafu. Njemu je bio deveti rođendan. Pio je iz japanske šolje,

Divizion ratnih brodova u luci

jedine u kući, koja je majku vezala za uspomenu iz djevojaštva ... Čuvala je tu šolju kao oko u glavi. Tad ga je netko zovnuo, on se okrenuo, zakačivši šolju. Šolja pade i tras ... razbi se ... Tras udarali su meci. Njemu se činilo da pucaju japanske šolje ... hiljade japanskih šolja ...

Teško mu je bilo, kad se je rastajao sa majkom. Ona je plakala, a on ni riječ nije izgovorio ... stara majka, a život je njen ... život njegov. Dva života u ratnoj bijedi ... dvije nade u moru nade ...

U svijesti mu se javio Cavtat, njegov, u suncu sa mornarom. Znao je u njemu svaku kuću, svako stablo, svaki kamen i svaku ulicu ... volio je mnogo svoj gradić.

Zatim se javila ona ... Anka ... crna, jaka i nasmijana. Sjetio se usana i onog malog madeža odmah iznad gornje usne ... grudi, ruku i tijela. Šapata i obećanja ... nada.

Volio je sve što je pripadalo njoj. Njen temperamenat, ruke, karakter, pletenice. Volio je i ono što je duboko u sebi krija, ono neobjašnjivo ... ženski stidljivo.

Bila je kao vodena bujica koja poji žednu zemlju i vraća joj život ... Bujica bez koje on ne može. Trčala je kao srna, veselila se životu kao lane. Sad je daleko, tiha kao suza ...

Čim svrši rat ženit će je. Imat će porodicu, djecu svoju i njezinu ... ako bude imao sina dat će mu ime Mirko. Kupit će mu kolica, poslat ga u škole. Mirko mora dobro da uči. Neka nauči sve, sve i za njega i za Anku. Eto oni nisu imali prilike, sin će je imati, on je mora ... mora imati. Bit će inženjer. Roditelji će biti ponosni na svoje dijete. Samo da ne bude rata ... prokletog rata. Anka je plakala na rastanku, on je grčevito stiskao njene usne.

Fi-u, prođe metak poviše glave. Pogodi stablo. Ptica mala frknu preplašeno, nestane je za smrkom.

U odredu sve voli. I svi njega vole, naročito Marija i komesar Baldo ... »Ne ćete proći« govorio je ustašama. Opet je jurio, opet pucao. Ruke grčevito stežu pušku »ne, ne ćete proći!«

Metač udari u kamen više glave ... »Ako me pogode?« ... »Ako poginem?«. Smrt nalik na ogromnu hobotnicu sa hiljadu krakova, otrovnih i bodljivikavih, sa plamenim žutim očima i velikim krvavim nogama proigra njegovoj svijesti. »Šta će sama majka« »Šta će Anka?« »Marija i Baldo?«

»Ne ćete me pogoditi. Još sam mlad za smrt ... Vi ne ćete proći!« A meci su zviždali ... čudni zvižduci. Tanad su tražila ljudsko meso. Jednoga nade i zabi se u rame. Topla krv obli tijelo. Kroz nogavice na hlačama mutna tečnost bojila je cipelu i zemlju ... lice se lagano grčilo ... ruka je nemoćno stezala pušku.

Pucnjava prestade ... ustaše se povukoše.

Oko njega brda, kamenje ... sunce ... i krv. Njegova krv ... gledao je brda. Udahnuo sunca. I izgovorio tiho, sasvim tiho: »Baldo, Marija ne brinite nijesu prošli« ... i više se ničeg nije sjećao. Samo zna da je nekud išao, da su brda teško prohodna i da je sunce bilo veliko i crveno.

* * *

Sunce se pripremalo da zade. Odred išao je konjskim putem. Neka čudna uzbuđenost zavladała je borbama. Neugodna i teška ... Baldo i Marija kao slomljeni, gledali su jedno u drugo. Bilo im je teško ... gledali su jedno u drugo, iako su htjeli da se ne gledaju.

Ima trenutaka, kada čovjek ne voli da gleda u ničije oči! Čudili su se kako nema Jakova. Naređeno mu je odmah da se vrati natrag za odredom ... a njega nema već 10 sati ... Odred ide i šuti. Brda. Muk. Zalazeće sunce. Puške i ljudi ... osamnaest ljudi.

Odjednom zapuca. Grupa zavedenih i neodlučnih seljaka iz susjednog sela dočeka iz zasjede partizane. Opasnost oživi odred. Nasta pucnjava i neprijatelji utekoše. Nisu ih gonili.

* * *

Kad su daleko odmakli zavedeni i neodlučni se zaustaviše. Bilo ih je osmero. Iznenadeno preplašeno ... vodio ih je ustaša, krvnik Baldo ... imenjak partizanskog vođe. Blijed, modrih očiju, neobrijan, grub. Ostala sedmorica izbečenih očiju gledali su neodređeno. Čudili su se situaciji u kojoj se nalaze ... zašto su pošli? Zašto su uzeli puške? Zašto da ubijaju? Gledali su jedan u drugoga ne znajući gdje će i šta će. Jedino je vođa bijesnio ... ni jedan crveni nije pao. Utekli bez otpora ... sramota.

Omanji seljak, velikog nosa i zelenih zuba, izvadi bocu rakije i za čas je ispiše. Za njom i drugu. Zaigra rakija kao bijesni halat. Poče kolo boca, crveno i modro, crno i zeleno. Žuti kolotovi trepere pred očima ... oči postanu neprometne, velike, blutnjave ... pamet stajše, lovi oblake, mirise konjske izmetime ... noge zaigraše visokom frekvencijom. Ruke pale, grče prste. Prsti teški ... rakija igra nečuvanom vještinom i snagom. I oni ugrijani alkoholom oslobodiše se straha. Nova boca išla je od usta do usta. Vika. Zdravice, Peru, Baldu. »Na zdravlje Baldo« vikao je zeleni i prenosio rakiju.

* * *

Jakov je izmučen jedva išao. Bila je noć, mračna. Rana je krvarila. Noge su se poticale, klizale, širile i padale. Rame se očajno iskrivilo. Nestajalo je pljuvačke u ustima. Zubi su gospodarili jezikom ... učinilo mu se da čuje: »Baldo ... na zdravlje Baldo« ... usta se pomakloše u osmijeh. Buknu plamen u očima i osvijetli mu zvijezdu na kapi. Novi napor, nova bol i noge brže krenuše. I život oživi. Posljednjim snagama trčao je u pravcu gdje mu se čini da čuje glasove. Zvao je Balda i Mariju. Ruka je nemoćno visila. »Baldo, družo ... Baldo gdje si? Gdje je Marija?«

* * *

Osam pari pijanih očiju sreće se u noći. Podižu se osam pušaka ... ču se osam hitaca. Jakov posrnu, vidje osam sjena. Novi meci ga oboriše, pade. Grčevito dohvati pušku, ali nešto toplo obli oči. Jedna zvijezda preletjela je nebom bez cilja. Svijetla i velika ... majka ... Anka ... Marija ... Baldo ... Cavtat ... novi bolovi. Novi pucnjevi ...

Kroz granje pomolio se mjesec. Krvav ... javila se neka noćna ptica. Puče top negdje daleko. Jedan život osta u brdu. Nešto šušnu u mraku ... zvijezde kao da ne vjeruju mjesecu ostadoše ukočene ... zatim se skupiše, ... i zaigraše Kozaračko kolo.

Pitomci JRM na sportskim natjecanjima